

Kanyó Zoltán:

AZ IGAZSÁGFOGALOM AZ IRODALMI ELBESZÉLÉSBEN ÉS A "LEHETSÉGES

VILÁGOK" SZEMANTIKÁJA

1. Az irodalomelmélet szemantikai része tudományelméleti szempontból különösen vigasztalan képet mutat: az alkalmazott terminológia távolról sem egységes, egész sor szemantikai vonatkozásban egymást részben fedő fogalommal /fikció, valóság-tartalom, ábrázolás, leképezés, realizmus, stb./ van dolgunk, másrészt az egyes fogalmak értelmezésénél teljes a bizonytalanság, egymással homlokegyenest ellenkező felfogások mutathatók ki az irodalomtudományon belül, s ami a legmeglepőbb, a logikailag ellentmondó, ill. ellentétes nézetek mondhatni kivétel nélkül megengedett tudományos felfogásnak számítanak. Ugy véljük, nem szükséges különösképpen bizonyítani, hogy ez a helyzet tartathatatlan, s hogy éppen ezért az irodalomtudomány egyik fontos feladata megfelelő konszenzus kialakítása e területen. Hogyan érhető el a jelenlegi ellentmondásos helyzetből az ideálisnak minősíthető átfogó egyetértés? Nyilvánvalóan úgy, hogy megpróbáljuk a terminológiát egységesíteni és a felhasznált terminusok többértelműségét a minimumra, ideális esetben nullára csökkenteni. Ilyen eljárásra ad lehetőséget a Carnap-féle fogalom-explikáció módszere, amelynek lényege abban áll, hogy a kérdéses többértelmű fogalmat mint explicandumot egy olyan explicatummal helyettesítjük, amely egy adott, szigorú formális kritériumoknak eleget tevő nyelven egyértelműen definiálható és megőrzi az explicandum lényeges tulajdonságait. A továbbiakban egy alapvető irodalom-szemantikai összefüggés ilyenértelmű explikációjára teszünk kísérletet, az adott keretek között természetesen csak a leglényesebb elvi kérdések felvázolására szorítkozhatunk. Így nem térhetünk ki azon pragmatikai összefüggések taglalására, amelyek tisztázása a szemantikai explikáció lényeges előfeltételének számít, röviden csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy az "irodalmi mű"-nek az adott vonatkozásban elengedhetetlen definíciójánál

az intuitív megközelítés helyett célszerű lenne kulturális társadalmi konvenciókon nyugvó sajátos kommunikációs formák empirikus vizsgálatából kiindulni. A vizsgálandó szövegosztályt némely alapvető vonatkozásban ekvivalens jegy, így pl. azonos típusu, a pragmatikai kontextusra nem referáló, többszöri előadásra szánt szövegeket előállító, stb. - kommunikációs forma határozná meg. A vizsgálódás körét ezen az osztályon belül célszerű tovább szűkíteni olyan szövegekre, amelyek strukturája individuális alannal rendelkező cselekvésstrukturaként, másszóval irodalmi elbeszélésként jellemezhető, tekintettel arra, hogy csupán meghatározott jellegű alapvető szemantikai viszonyokat kívánunk részletesebben megvizsgálni, amelyek kifejezetten ehhez a strukturához kötődnek: az átvitt értelmű jelentés, a metafóra kérdéseivel ebben az összefüggésben nem kívánunk foglalkozni.

2. Explicációnk első lépéseként a terminológiai sokféleséggel kapcsolatban kell állást foglalnunk: voltaképpen meg kell határoznunk, melyik terminus explicációjára kívánunk vállalkozni. A válasz nem egészen egyértelmű, voltaképpen azt mondhatnánk, hogy egy elemi szemantikai relációt kívánunk meghatározni, amelyik az említett fogalmak mindegyikében megbújik, s amelynek a megfelelő tisztázása tehát nem jelenti feltétlenül egyik fogalom explicációját sem, viszont lényeges előfeltétele a további munkának. A kérdéses reláció az irodalmi elbeszélésben alkalmazott igazságfogalom. Döntésünk indoklásaként utalunk arra a központi szerepre, amelyet az igazságfogalom az absztrakt szemantikában játszik: e viszony megfelelő értelmezése nélkül semmiféle következtetés levonása és ugyyszólván semmilyen szemantikai jellegű kijelentés megtétele nem tekinthető megalapozottnak. Ehhez a rövid indokláshoz hozzá kell tennünk azt, hogy meggyőződésünk szerint az irodalmi szemantika kérdéseinek vizsgálatánál nem hagyhatók figyelmen kívül az absztrakt logikai szemantika általános eredményei, illetőleg az irodalmi szemantika elméletét lehetőleg ezen általános elvekkel összhangban kell meg-

alapozni. Hozzáállásunk egyuttal egyértelműen elhatárolja explicitációkat mindenféle irracionalista vagy kizárólag az intuíción nyugvó megközelítéstől, s megadja az igazságfogalom meghatározását is: nyilvánvalóan semmilyen metafórikus, intuitíve érzett "igazság", sem pedig egy plátói eszményre való hivatkozás nem jöhet számításba, hanem az igazság a logikai szemantikában képviselt s a materialista felfogással is megegyező korrespondencia elv alapján olyan viszonyként értelmezendő, amely egy kijelentés és egy tényösszefüggés között akkor áll fenn, ha a kijelentésben bizonyos argumentumok között tételezett reláció ezen argumentumok denotátumai között a valóságban is fennáll. Ennek az igazságfogalomnak a következetes érvényesítése azonban az irodalmi szövegek vonatkozásában jelentős nehézségekbe ütközik, mivel az irodalmi szövegekben előforduló tulajdonnevek nagyrésze nem rendelkezik referenciával, sőt a referencia az irodalmi szövegek pragmatikai meghatározottsága folytán általában lényegtelennek minősül. Ha viszont a referencia kétséges vagy hiányzik, akkor a szemantikai verifikáció módszere - kijelentés és valóság szembesítése - nem alkalmazható vagy legalábbis jelentős nehézségekbe ütközik. Hogy a problémát jobban érzékelhessük, tekintsük a következő példát. Az alábbi nem irodalmi kontextusból származó kijelentés

/i/ Kádár János Rómában találkozott VI. Pál pápával

Igazságértéke egyértelműen eldönthető, ez a kijelentés a rendelkezésünkre álló információk szerint igaz, míg e kijelentés tagadása

/ii/ Kádár János Rómában nem találkozott VI. Pál pápával

hamis. Ezzel szemben a következő irodalmi észövegösszefüggésből vett kijelentés:

/iii/ A tündérnemzetség gyönyörű körében

S kedves Iluskája szerető ölében

Mai napig János vitéz ő kegyelme

Szép Tündérországnak boldog fejedelme

Igazságértékének meghatározásánál az okoz gondot, hogy a "tün-

dérnemzetség", "Iluska", "János vitéz", "Tündérország" terminusok referenciája nem adható meg a való világban, így nem is gondolhatunk arra, hogy verifikáljuk a fenti kijelentést.

Milyen elvi lehetőségeink vannak az ilyen jellegű irodalmi kijelentések igazságtartalmának eldöntésére? Russell leírás-elméletét követve azt mondhatjuk, hogy ha a terminusoknak nincs referenciája, akkor a velük kapcsolatban tett kijelentések joggal tekinthetők hamisnak, s jóval inkább a kijelentés megfelelő tagadása

/iv/ Nem áll fönn az, hogy létezik egy és csakis egy tündérnemzetség, Iluska, János vitéz és Tündérország és /iii/

az igaz. Ennek a felfogásnak azonban végzetes következményei vannak az irodalomtudomány számára: ily módon minden irodalmi szövegben előforduló kijelentés elvileg hamisnak minősül, s mivel hamis mondatokra nem adható érvényes következtetés, ezért minden az irodalmi szövegekre vonatkozó kijelentésnek szükségképpen hamisnak kell lennie. Ez a következmény azonban nyilvánvalóan ellentmond intuíciónknak, éppen ezért indokoltnak tűnik, hogy ezt az elvi megközelítést elvessük. Ha viszont a hagyományos poétikai-esztétikai kísérletek túlnyomó részével egyetértésben arra vállalkozunk, hogy az irodalmi kijelentések igaz voltát bizonyítsuk, kénytelenek vagyunk valamilyen tényleges referenciát felmutatni, de bármi is legyen a megoldási javaslatunk - a mindenkor olvasó, az emberi lényeg, társadalmi típusok, stb. - az egész kísérlet logikai-szemantikai és/vagy ontológiai vonatkozásban abszurd következményekhez vezet, mert vagy olyan entitások bevezetését sugallja, amelyek bizonyíthatóan fiktívek, vagy a legjobb esetben olyan állításokhoz vezet, amelyek szigorú értelemben éppoly kevésbé verifikálhatók, mint a kiindulási pontot alkotó irodalmi kijelentések. Ezért gyakorlatilag ez az út sem járható. Felmerülhet az a gondolat is, hogy az előbbi kísérlet kudarca azzal függhet össze, hogy az explikációs nyelvként megválasztott kétértékű logika tulságosan szűk kereteket biztosít. Woods értékes könyve "The Logic of Fiction" viszont meggyőzően

érvel amellett, hogy a többértékű, ill. a szabad logikák sem nyújtanak kielégítő alapot az irodalmi kijelentések igazságértékének ellentmondásmentes és intuíciónknak megfelelő értelmezéséhez. Ha végezetül Frege, Strawson vagy Ingarden szellemében azt a feltételezést fogalmazzuk meg, hogy az irodalmi szövegben tett kijelentés éppen a hiányzó referencia miatt nem tarthat igényt igazságértékre, csupán mondat, de nem kijelentés, vagy - mint Ingarden mondja - kvázi-itélet, amelynek csak jelentése van denotáció nélkül, akkor vállalkozásunk ismét csak reménytelennek bizonyul, pontosabban szólva legalábbis a következő kellemetlen következményekkel kell szembe néznünk: a mondatok egy osztályára olyan szemantikát kellene kidolgoznunk, amely a normális kijelentésekre érvényes szemantikával ellentétben nem az igazságfogalomra épül, s így elvileg egy és ugyanazon mondatot attól függően, hogy irodalmi vagy nem irodalmi összefüggésben fordul-e elő, merőben más szemantikai alapról kiindulva kellene értelmeznünk.

3. De nézzük meg kissé közelebbről, mit is értsünk irodalmi szövegekben előforduló mondatok vagy kijelentések igazságértékén. Ugy véljük nem szorúl bővebb igazolásra az; hogy itt nem abban vagyunk érdekeltek, hogy kimutassuk, a valóságban is fennáll a szövegben kifejezett összefüggés, vagyis hogy a fenti szöveggel kapcsolatban rátaláljunk János vitéz, Iluska, Tündérország és a tündérnemzetség konkrét valós megfelelőire és igazoljuk, hogy rájuk érvényesek a mesében elmondottak. Vagyis valóban nem olyan igazságfogalomra van szükségünk, mint amelyet a szemantika a kijelentések vonatkozásában definiál - ennyiben tehát egyet értünk a fentebb ismertetett negatív álláspontokkal. Ebből azonban nem következtetünk az igazságfogalomnak az irodalmi művek vonatkozásában való alkalmazhatatlanságára. Intuitíve a fent idézett mondat Petőfi "János vitéz"-e vonatkozásában igaznak számít. Ezt a véleményünk szerint szélesebben kell értelmeznünk mint a filológiai igazságfogalmat vagy Reichenbachnak erre épülő irodalmi-létezés-fogalmát, vagyis nem elégséges csupán a szövegbe való hiteles beletartozás kétségkívül alapvető

kritériumára szorítkozni, hanem annak a képességnek a megragadására van szükség, amelynek alapján irodalmi szövegeken belül igaz és hamis mondatok között különbséget tudunk tenni, ill. ki tudjuk szűrni az irodalmi művekre vonatkozó kijelentések közül az értelmetleneket. Tehát azt az intuitív képességünket kell megfelelően feltárnunk, amelynek segítségével pl. Shakespeare Hamlet c. drámájával kapcsolatban el tudjuk dönteni, hogy a

/v/ Hamlet megölte a mostohaapját

igaz mondat,

/vi/ Hamlet megölte a saját apját

hamis mondat,

_/vii/ Hamlet megölte Hófehérkét

értelmetlen mondat. Ilyen és ehhez hasonló különbségtételek megfogalmazására elvileg mindenki képes, aki anyanyelvi szinten tud magyarul, a kérdéses művet ismeri és tisztában van a műfaj sajátos konvenciójával. Az effajta kijelentések igazságértéke annyira magától értetődőnek, evidensnek tűnik, hogy az irodalomtudomány eddig nem is igen fordított figyelmet az ilyen fajta megnyilatkozások igazságfeltételeinek vizsgálatára. Pedig ez elméleti szempontból alapvető, sőt mondhatni elengedhetetlen feladat, amelynek a megoldása - mint láttuk - nem is olyan egyszerű, hiszen az igazságfogalom olyan jellegű kibővítését igényli, amelynek eredményeképpen az igazságfogalom mit sem veszít az egyszerű kijelentések vonatkozásában kialakított egyértelműségéből, azonban nem kizárólag a kijelentésben posztulált összefüggések és a való világ összevetésén alapul. Az igazságfogalom ilyenirányú kiterjesztésére a modális operátoroktól függő kontextusokban az igazságérték meghatározásához ugyanis szükség volt arra, hogy a kijelentést ne csupán a valóságra vonatkoztassák. Könnyen belátható ugyanis, hogy pl. a következő mondat igazsága

/viii/ Lehetséges, hogy ezzel a kockával most hatost dobok

nem attól függ, hogy ténylegesen hatost dobok-e vagy sem, hiszen akkor nem lehetne a következő kijelentő mondatról megkülönböztetni:

/ix/ Ezzel a kockával most hatost dobok

A /viii/ mondat normálisnak mondható feltételek fennállása esetén - ha megfelelő méretű, súlyu, szabályos dobókockáról van szó, s magam részéről képes vagyok a dobás műveletének elvégzésére - igaznak minősül, de ha például a kocka úgy van megkonstruálva, hogy nem eshet úgy, hogy hatost mutasson, vagy például egy több tonnás kötömről van szó, s a dobás elvégzéséhez semmilyen segédeszköz nem áll rendelkezésemre, akkor a kijelentés nem igaz. A modális kijelentések igazságértékének eldöntéséhez tehát a való világtól különböző viszonyítási helyzeteket, "lehetséges világokat" is szükséges figyelembe venni. Lehetséges világon célszerű összefüggések logikailag konzisztens és olyan értelemben teljes halmazát érteni, hogy minden a való világban fennálló tény vagy annak tagadása e halmaz eleme. Az igazságérték most már nemcsak a való világ, hanem a lehetséges világok vonatkozásában is elvileg eldönthető.

4. Kérdés, alkalmazható-e az ily módon kibővített igazságfogalom az irodalmi elbeszélések vonatkozásában, az irodalmi elbeszélésben ábrázolt összefüggések felfoghatók-e lehetséges világnak, vagy lehetséges világok meghatározott rendszerének? Ahhoz, hogy e kérdést eldönthessük, legalább három feltételt kell tisztáznunk: eleget tesz-e az irodalmi elbeszélés a lehetséges világ teljesség, valamint logikai konzisztencia iránti követelményének, továbbá melyek az igazság eldöntésének elvi kritériumai. Itt most tézisszerűen a következő megállapításokra szorítkozunk:

a./ Nincs olyan irodalmi elbeszélés, amely egy lehetséges világ teljes leírását nyújtaná. Ez nyilvánvalóan következik abból, hogy egy világot leíró tények száma végtelen, míg az irodalmi elbeszélés szükségképpen véges számú tényről tud képet adni. Ebből szükségképpen következik az, hogy az irodalmi elbeszélésben ábrázolt összefüggések legjobb esetben világtöredéket, ill. világtöredékek meghatározott komplexumát alkotják, lehetséges világnak, ill. világok rendszerének azonban semmiképpen sem tekinthetők. Ameny-

nyiben világtörredékekről van szó, általánosságban a következő összefüggéseknek kell fennállniuk: Egy adott irodalmi elbeszélésre vonatkozó, annak szövegében azonban sem de facto, sem következményként elő nem forduló kijelentés igazságértéke nem dönthető el. Vagyis pl. Shakespeare Hamletje vonatkozásában sem az alábbi kijelentésnek

/x/ Hamletnek anyajegy van a bal hóna alatt
sem pedig e kijelentés tagadásának

/xi/ Hamletnek nincs anyajegy a bal hóna alatt

nem tulajdoníthatunk meghatározott igazságértéket. A világtörredék elvileg több különböző lehetséges világ törredékeként felfogható - e tény több szempontból is alapvető fontosságú: magyarázatot ad az irodalmi mű elvi többértelműségére, a recepció során felmerülő több különféle interpretációs lehetőség elvi alapjaira.

b./ Az igazság vonatkozásában, minthogy csak közvetve, az elbeszélés útján ismerjük azt a világtörredéket, ill. világtörredéket, amelyről, ill. amelyekről az elbeszélés beszámol, evidenciával nem rendelkezünk, azonban még sem állunk teljességgel támpont nélkül. Az elsődleges, kulturális-társadalmi kollektív konvención nyugvó műfajok esetében a konvenció kiterjed az igazság megállapításának mikéntjére is. Így például az irodalmi elbeszélések egy jelentős osztályában tudjuk, ill. elfogadjuk azt, hogy az a világ, amelyikről az elbeszélő beszámol, az aktuális világ, az elbeszélő beszámolója - hacsak a műfaji nyelvi konvenciókat súlyosan meg nem sérti - hiteles, az elbeszélésben előforduló szereplők kijelentései e beszámoló, valamint általános logikai következtetések, érvényes társadalmi konvenciók alapján minősíthetők igaznak vagy hamisnak. Más műfajok esetében viszont jóval komplexebb konvenciók vannak érvényben, amelyek pl. az elbeszélő beszámolójának bizonyosfoku relativizálását írják elő, az irodalmi kommunikáció későbbi bonyolult, másodlagos formáinak létrejöttével pedig lehetőség nyílik arra is, hogy bizonyos irodalmi elbeszélések meghatározott iro-

dalmi konvenciók megkérdőjelezésére, szétrombolására épüljenek. Mindebből az következik, hogy általános igazságkritérium az irodalmi művek vagy az irodalmi elbeszélések osztályára általánosságban nem adható, viszont egyes műfajok vonatkozásában elvileg empirikusan megállapítható az a konvenció, amely az igazságérték meghatározását szabályozza.

c./ Az, hogy az irodalmi elbeszélésben ábrázolt összefüggések logikailag konzisztens világtörédeknek vagy világtörédeknek számíthatnak-e, kizárólag empirikusan a kérdéses konvenció konkrét elemzése alapján dönthető el. Kétség kívül vannak olyan műfajok vagy egyes alkotások, amelyek akár azért, mert műfaji előírásaik szerint a nonszensz paradox hatására épülnek, akár azért, mert az irodalmi kommunikáció bonyolultsága és/vagy megfelelő kulturális háttér lehetőséget ad elemi logikai jellegű konvenciók megsértésére is, szándékosan vétnek bizonyos logikai törvények ellen, mégis, úgy tűnik, az irodalmi műfajok tulnyomó többségére az jellemző, hogy a logikai konzisztencia a műfaj sajátos koherencia követelményének meghatározó eleme.

Mindezek alapján azt mondhatjuk, a lehetséges világok koncepciója megadja a szükséges elvi alapot az irodalmi elbeszélések egy jelentős osztályára érvényes igazságfogalom explikációjához, e művelet során ezen absztrakt logikai elméleten túl figyelembe kell venni meghatározott történeti, társadalmi, kulturális tényezőket, nevezetesen azt a sajátos konvenciót, amely az igazság megtalálásának feltételeit az adott műfajban meghatározza.

5. A fenti értelemben vett igazságfogalom nyilvánvalóan nem oldja meg azokat a kérdéseket, amelyeket az irodalomnak mint a valóság sajátos tükrözésének igazságán, realizmusán érteni szoktak, de lehetőséget ad arra, hogy új módon közelítsük meg őket. Mindenek előtt azt kell hangsúlyoznunk, hogy az irodalmi elbeszélésekben ábrázolt összefüggéseknek lehetséges világtörédekként való felfogása nem a klasszikus idealista művészetfelfogás szellemében értelmezendő, miszerint az irodalom nem a va-

lóságot tükrözi, hanem új, lényegibb valóságot teremt. A lehetséges világ nem a való világtól ontológiailag különböző objektum, amelyet fel lehet fedezni, vagy létre lehet hozni, a lehetséges világ fogalma a való világ ontológiai tényszerűségén és azon megismerésben és a cselekvésben meghatározó szerepet játszó emberi képességen nyugszik, hogy az ember reflektálni tudja a való világ folyamatait és a folyamatokra az elvileg lehetséges alternatívák mérlegelése alapján aktívan vissza tud hatni. A lehetséges világ voltaképpen a való világ, ha másmilyen lenne, mint amilyen. A lehetséges világ koncepciója mind általánosságában, mind pedig az irodalmi elbeszélések vonatkozásában tett alkalmazásában ugyan nem zárja ki elvileg egy idealista értelmezés lehetőségét, azonban egyértelműen materialista alapra vezethető vissza, s ami irodalmi vonatkozásban különösen fontosnak tűnik, egyszerre képes a tükrözés és a kreativitás mozzanatát megragadni. Ami a tükrözést, a hagyományos értelemben vett igazságfogalmat illeti, ebben a megközelítésben nem igazságrelációként, hanem a világok - egy vagy több lehetséges világ és a való világ - közötti megfelelezési vagy hasonlósági relációként fogható fel. A megfelelezés, ill. hasonlóság mindig meghatározott vonatkozásban áll fenn, s hogy mely vonatkozások számítanak relevánsnak, azt ismét társadalmi, történeti kulturális konvenció határozza meg. A megfelelezési reláció jóval összetettebb, mint az előbb említett igazságreláció, hiszen itt már nem egy lehetséges világ belső szemantikai jellemzéséről van szó, hanem különböző világok egészének meghatározott pragmatikai szempontu összevetéséről. A megfelelezés szempontjai elvileg esetről esetre változhatnak, bizonyos foku megfelelezés azonban minden esetben fennáll, ugyanis a való világ alapvető ontológiai tényei - individuumok, individuumok tulajdonságai, cselekvések, stb. - ha áttételes módon is, de mindenkor rögzítődnek a természetes nyelvben, éppen ezért minden nyelvi uton létrehozott lehetséges világ szükségképpen kötődik a való világ ontológiai strukturáihoz. E megfelelezési, ill. hasonlósági reláció alapján az irodalmi elbeszélésben ábrázolt

lehetséges világtörődék a való világ viszonylatában modellként funkcionál, az irodalmi elbeszélésnek éppen ez a nyelvi, szemantikai adottságaiból fakadó modellálási képessége ad lehetőséget arra, hogy az irodalmi elbeszélés fiktiiv jellege ellenére a való világ megismerésében a való világban véghemenő emberi cselekvések befolyásolásában társadalmi méretekben hatékony szerepet játsszon.

6. Mindezeknek a kérdéseknek megfelelő elméleti tisztázása jelentős munkát igényel, E feladat elvégzése nem könnyű, s megoldáshoz szükséges bonyolult logikai kalkulusok, fogalmak az irodalmárok többségére valószínűleg riasztólag hatnak. Mégis, úgy tűnik, hogy ahhoz, hogy elméleti nyelvünket egyértelműbbé és világosabbá tegyük, s hogy tárgyunk alapvető problémáit mélyebben megérthessük, szükség van e nehézségek vállalására. Az irodalmi mű lehet egyszerű, mindenki megértheti, viszont azok a folyamatok, amelyek létrejöttét, társadalmi közösségeken belüli funkcionálását, megértését, stb. irányítják, rendkívül összetettek, e folyamatok megértésének még csak a kezdetén tartunk, tudományos kötelességünk minden olyan ismeretet elsajátítani és felhasználni, amely e bonyolult összefüggések tisztázását elősegíti.

Der Wahrheitsbegriff in der literarischen Erzählung und die Semantik der "möglichen Welten"

Zur adäquaten Begründung der literarischen Semantik ist eine entsprechende Explikation des Wahrheitsbegriffs in der literarischen Erzählung notwendig. Sie stösst jedoch auf einige wesentliche Schwierigkeiten, indem die in der Fiktionalität zum Ausdruck kommende spezifische pragmatische Bestimmung dieser Texte den Wirklichkeitsbezug ausser Kraft setzt; die Problematik lässt sich im Kreise der Theorien, die ausschliesslich auf ein extensionales System Bezug nehmen, nicht lösen. Neue Möglichkeiten ergeben sich durch die intensionale Logiken, deren Auffassung von den möglichen Welten die Zuweisung von Wahrheitswerten in einem grösseren Bereich begründet. Diese Konzeption löst den Wider-

spruch zwischen Widerspiegelung und Schöpfung und macht zugleich eine empirische Untersuchung der gesellschaftlichen Konventionen erforderlich, auf deren Grundlage die entsprechenden Wahrheitswerte den Sätzen in der Gemeinschaft zugesprochen werden.